

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Františka Ištvánka a soudců JUDr. Pavla Vrchy a JUDr. Pavla Simona, ve věci žalobkyně E. R. bytem v , zastoupené JUDr. Ladislavem Dusilem, advokátem se sídlem v Českých Budějovicích, nám. Přemysla Otakara II. 123/36, proti žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti, se sídlem v Praze 2, Vyšehradská 16, o náhradu nemajetkové újmy, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 15 C 123/2010, o dovolání žalobkyně i žalované proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. 7. 2011, č. j. 23 Co 284/2011 – 144, takto:

I. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. 7. 2011, č. j. 23 Co 284/2011 – 144, se **zrušuje**.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 18. 2. 2011, č. j. 15 C 123/2010 – 113, se ve výrocích II. a III., a v části výroku I., v níž bylo rozhodnuto o částce 132.000,- Kč, **zrušuje**.

III. Věc se v uvedeném rozsahu **vrací** Obvodnímu soudu pro Prahu 2 k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Soud prvního stupně rozsudkem ze dne 18. 2. 2011, č. j. 15 C 123/2010 – 113, uložil žalované povinnost, aby žalobkyni zaplatila 180.000,- Kč do patnácti dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku (výrok I.), dále zamítl žalobu v části týkající se 1.320.000,- Kč (výrok II.) a uložil žalované zaplatit na náhradě nákladů řízení žalobkyni 46.920,- Kč.

K odvolání žalované do části výroku I. rozsudku soudu prvního stupně týkající se částky 132.000,- Kč odvolací soud v záhlaví uvedeném rozsudku rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (výrok I.).

K odvolání žalobkyně do výroku II. rozsudku soudu prvního stupně odvolací soud v záhlaví uvedeným rozsudkem rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalované uložil zaplatit žalobkyni dalších 120.000,- Kč (výrok II.).

Ve výroku III. v záhlaví uvedeného rozsudku odvolací soud uložil žalované povinnost zaplatit na náhradě nákladů řízení vynaložených žalobkyní před soudy obou stupňů částku 132.300,- Kč.

Soudy takto rozhodly po té, co odvolací soud v předchozím řízení rozsudkem ze dne 8. 12. 2010, zrušil rozsudek soudu prvního stupně, jímž byla žaloba ohledně nemajetkové újmy zamítnuta, a v tomto rozsahu vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení. V tomto rozsudku odvolací soud vyslovil závazný právní názor, že nezákonným rozhodnutím byla žalobkyni způsobena nemajetková újma takového rozsahu, že zadostiučinění ve formě konstatování porušení práva není dostačující.

Žalobkyně se domáhala po žalované zaplacení celkem 1,500.000,- Kč z titulu náhrady nemajetkové újmy. Ta jí měla být způsobena v důsledku zahájení trestního stíhání proti její osobě dne 2. 1. 2008, a to pro spáchání trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. 12. 2008, č. j. [REDAKCE] byla žalobkyně zproštěna obžaloby, kterou jí bylo kladeno za vinu, že „[...] dne 20. 4. 2007 v době mezi 21:00 – 23:00 hod. v [REDAKCE] v místě trvalého bydliště, [REDAKCE] M [REDAKCE] R [REDAKCE] nar. [REDAKCE] [REDAKCE]

[REDAKCE] [...]“. Ke zproštění obžaloby soud přistoupil, neboť nebylo prokázáno, že by uvedený skutek obžalovaná spáchala.

Žalobkyně uvedla, že se trestní stíhání dotklo její osobnosti masivním způsobem, působilo jí psychické potíže, příslušníci Policie ČR ji během vyšetřování uráželi a obviňovali ji z vraždy a nevybíravým způsobem se domáhali jejího přiznání. Žila v neustálém strachu a úzkosti, hrozil jí vysoký trest odnětí svobody. O trestním stíhání navíc byla široce informována veřejnost prostřednictvím médií.

Žalovaná uznala, že došlo k vydání nezákonného rozhodnutí, nicméně uvedla, že v daném případě postačí konstatování porušení práva.

Soud prvního stupně postupoval – dle odvolacího soudu – v intencích zrušujícího rozhodnutí a doplnil dokazování znaleckým posudkem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, jenž byl předložen žalobkyní a vztahoval se k jejímu zdravotnímu stavu. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba považovat za nezákonné rozhodnutí. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění vycházel z intenzity zásahu trestního stíhání do osobnostní sféry žalobkyně. Trestní stíhání trvalo jeden rok, žalobkyni hrozil trest odnětí svobody na deset až patnáct let. Přihlédl k působení trestního stíhání na žalobkyni vzhledem k charakteru nezákonného rozhodnutí, jakož i k jeho následkům, které měly vliv na život žalobkyně. Dovodil, že rozhodně nepostačuje konstatování porušení práva, neboť nepochybně došlo k masivnímu zásahu do osobnostních práv žalobkyně – byla stíhána pro trestný čin vraždy, po nějakou dobu byla ve vazbě a hrozil jí vysoký trest. Soud prvního stupně rovněž přihlédl k „mediální kampani“, která byla ohledně

trestního stíhání žalobkyně vedena. Při rozhodování o výši zadostiučinění vycházel soud prvního stupně ze zákonem stanovené sazby odnětí svobody, který žalobkyni hrozil. Měl přitom za to, že přiměřenou je částka 12.000,- Kč za každý hrozící rok horní hranice trestu.

Odvolací soud se ztotožnil s argumenty žalované, že výši trestu lze jako kritérium pro stanovení výše zadostiučinění uvažovat „jen jako jedno z kritérií k určení výše plnění.“ Podle odvolacího soudu však s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu, k průběhu trestního stíhání a medializaci, potažmo i jeho výsledku, náleží žalobkyni vyšší částka, než jakou jí soud prvního stupně přiznal a než jakou považovala za odpovídající žalovaná. Po zvážení uvedených hledisek vážících se k výši odškodnění za nemajetkovou újmu v případě žalobkyně považoval odvolací soud za odpovídající zadostiučinění ve výši 300.000,- Kč.

Do části výroku II. rozsudku odvolacího soudu, již byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, jakož i do výroku III., podala dovolání žalobkyně. Oba výroky považuje za nesprávné. Podle názoru žalobkyně se v tomto rozsahu jedná o rozhodnutí ve věci samé zásadního právního významu, v čemž spatřuje podmínky přípustnosti dovolání. Jeho důvodnost pak opírá o tvrzení, že řízení bylo postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a dále že rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Podle žalobkyně je judikatura soudů co do výkladu podmínek poskytnutí zadostiučinění v penězích a jeho výše podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. nejednotná. V části napadené žalobkyní je rozsudek odvolacího soudu navíc nepřezkoumatelný, neboť neobsahuje odůvodnění výše přiznané částky. Přiznané zadostiučinění je též v rozporu s předchozím (zrušujícím) rozhodnutím odvolacího soudu, v němž soud dospěl k závěru o masivním zásahu do osobnostních práv žalobkyně. Takové intenzitě újmy by měla odpovídat mimořádná výše zadostiučinění v penězích. Dále žalobkyně brojí proti postupu odvolacího soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení. Žalobkyně navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v jí napadené části zrušil a ve stejném rozsahu vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Proti části výroku II. rozsudku odvolacího soudu, již byl změněn rozsudek soudu prvního stupně, a proti výroku I. rozsudku odvolacího soudu podala dovolání žalovaná. Přípustnost dovolání dovozuje jednak z § 237 odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), a jednak z § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Žalovaná považuje částku dosud žalobkyni přiznanou s ohledem na konkrétní okolnosti případu za nepřiměřeně vysokou. Žalovaná je toho názoru, že rozhodovací praxe týkající se přiznávání zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou „nezákonným rozhodnutím“ o zahájení trestního stíhání, je nejednotná. Soudy prozatím – podle žalované – nevědí, jakým způsobem danou problematiku uchopit, když na rozdíl od problematiky odškodňování nepřiměřené délky řízení, neexistuje bohatá judikatura a z rozhodnutí Nejvyššího soudu nelze vyčíst metodiku výpočtu. Navíc se v tomto případě nelze opřít o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Nemajetková újma za nezákonné rozhodnutí nepřísluší automaticky v každém případě, vždy záleží na konkrétních okolnostech případu. Žalovaná dále předestírá výčet řízení, v nichž v roce 2010 a na počátku roku 2011 bylo v České republice přiznáno zadostiučinění v penězích za nemajetkovou újmu způsobenou tzv. nezákonným trestním stíháním. Jedná se celkem o dvanáct případů, v nichž v naprosté většině soudy odvozovaly výši peněžitého zadostiučinění od délky trvání trestního řízení. S tímto postupem žalovaná v zásadě souhlasí.

Pouze v ojedinělých případech soudy dovozovaly výši zadostiučinění od trestní sazby, již byl obviněný ohrožen. Tak tomu bylo i v rozsudku soudu prvního stupně v předmětné věci. Žalovaná poukazuje na to, že taková metodika by bez zohlednění délky trestního řízení a dalších rozhodných skutečností (jakými jsou zásah do rodinného a osobního života obviněného, medializace případu aj.) nečinila žádný rozdíl mezi poškozenými, kteří byli trestně stíháni pro skutky stejné právní kvalifikace, zásah do jejich života by byl obdobný, ale v jednom případě by trestní stíhání trvalo jeden rok a v druhém například šest let. Navíc není zřejmé, proč soudy vycházejí ze základní částky 12.000,- Kč nebo 15.000,- Kč za každý hrozící rok trestu odnětí svobody. V rozhodnutích uvedených žalovanou soudy přiznaly za jeden měsíc trestního stíhání částky v rozmezí od 345,- Kč do 10.000,- Kč. Jedná se o částky modifikované, po zohlednění konkrétních okolností daného případu.

V daném případě žalovaná považuje za adekvátní částku 2.000,- Kč, tzn. 24.000,- Kč za dvanáct měsíců trvání trestního řízení. Tuto částku by ovšem s ohledem na skutečnost, že žalobkyně byla stíhána pro trestný čin vraždy, že případ byl medializován a že dané trestní stíhání zasáhlo do dobré pověsti žalobkyně, bylo možno zvýšit o 100%. Potom by se jednalo o částku 48.000,- Kč, kterou žalovaná žalobkyni po doručení rozsudku soudu prvního stupně proplatila.

Částka přiznaná žalobkyni v dosavadním řízení je nepřiměřeně vysoká, a to zejména proto, že v ní není reflektována doba trvání trestního řízení (tedy necelý jeden rok). Rozsudek odvolacího soudu v části výše přiznaného zadostiučinění též postrádá jakékoliv odůvodnění, nejsou-li z něj patrné žádné konkrétní úvahy, na nichž založil své rozhodnutí ve věci samé.

Žalovaná navrhl, aby dovolací soud rozsudek soudu odvolacího v jí napadené části zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobkyně k dovolání žalované poukázala na to, že mezi stranami sporu panuje shoda ohledně nejednotnosti judikatury soudů týkající se náhrady nemajetkové újmy v obdobných případech a že je třeba přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu. Podle žalobkyně neobstojí odvozování výše nároku pouze od délky trestního stíhání, ani od výše sazby trestu odnětí svobody, kterou je osoba obviněná (posléze případně obžalovaná) ohrožena. S přihlédnutím k těmto dvěma kritériím by měly soudy vycházet především ze zásahu trestního řízení do dobré pověsti poškozeného, do jeho rodinného a pracovního života a k dalším důsledkům. V daném případě se přitom jednalo o zásahy mimořádně intenzivní s mimořádně intenzivními dopady do osobnosti žalobkyně. Svě cti a vážnosti si žalobkyně cení více než v žalované uváděné částce 2.530,- Kč za měsíc trestního stíhání. Navrhla proto, aby dovolání žalované dovolací soud odmítl, případně zamítl.

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání žalobkyně i žalované rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 7. 2009 (viz čl. II., bod 12 zákona č. 7/2009 Sb.) – dále jen „o. s. ř.“

V části, v níž žalobkyně napadá potvrzující část výroku II. rozsudku odvolacího soudu, by dovolání mohlo být shledáno přípustným jen tehdy, jestliže by dovolací soud dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu je po právní stránce ve věci samé zásadně významné (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř., se zřetelem k nálezů Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, je zrušeno uplynutím dne 31. 12. 2012; k tomu viz i nález ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. IV. ÚS 1572/11, dostupný na internetových stránkách Ústavního soudu, <http://nalus.usoud.cz>).

Dovolání žalované je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., a to směřuje-li proti části výroku II. rozsudku odvolacího soudu, v níž byl změněn rozsudek soudu prvního

stupně co do částky 120.000,- Kč. Dovolání žalované je přípustné i v té části, v níž je napadán výrok I. rozsudku odvolacího soudu, a to ve smyslu § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť v této části směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil.

Do výroku III. dovolání žalobkyně naopak přípustné není (srovnej usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2002, sp. zn. 29 Odo 874/2001, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/2003; všechna zde citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná též na jeho internetových stránkách, www.nsoud.cz).

Rozhodovací praxe soudů týkající se zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou rozhodnutím o zahájení trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, je dosud rozkolísaná, a to zejména co se týče kritérií, která je třeba vzít v úvahu při stanovení formy zadostiučinění, případně výše peněžité kompenzace.

Nejvyšší soud se však již k této problematice vyjádřil ve svém nedávném rozsudku ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011, s cílem rozhodovací činnost soudů sjednotit. Jelikož rozsudek odvolacího soudu není se závěry v tomto rozhodnutí obsaženými v souladu a jelikož i žalobkyně rozsudek odvolacího soudu napadá z důvodu nejednotnosti rozhodování soudů ve smyslu výše uvedeném, je její dovolání v části, v níž je napadána potvrzující část II. rozsudku odvolacího soudu, rovněž přípustné, neboť otázka v dovolání předestřená byla soudy rozhodována rozdílně a řešení zaujaté odvolacím soudem není – a objektivně vzato ani nemohlo být – důsledně souladné s uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Dovolací soud nejprve zkoumal, zda řízení před oběma soudy nebylo postiženo vadami uvedenými v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jakož i jinými vadami řízení, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Dovolatelky v tomto ohledu formulovaly námitku, že rozhodnutí odvolacího soudu postrádá v odůvodnění úvahy, na nichž je založen závěr o výši přiznaného zadostiučinění, a rozsudek je proto v této části nepřezkoumatelný.

Dovolací soud se s touto námitkou neztotožňuje. I když odůvodnění rozsudku odvolacího soudu není v této části nikterak obsáhlé a – jak bude uvedeno níže – právní posouzení věci samé není úplné, a navíc ne všechny úvahy odvolacího soudu jsou přílehavé, vychází z úvah soudu, které v odůvodnění vyjádřeny jsou (§ 157 odst. 2 o. s. ř.). Odvolací soud vycházel (stejně jako soud prvního stupně) „z hlediska masivního zásahu do osobnostních práv a dopadu trestního řízení do života žalobkyně“. Hrozící trest považoval jen za jedno z kritérií sloužících určení výše zadostiučinění. Odvolací soud též přihlédl k průběhu trestního stíhání a k medializaci celého případu. Z těchto důvodů považoval soudem prvního stupně přiznanou částku zadostiučinění za nedostatečnou, a proto ji uvedeným způsobem zvýšil. Je tedy zřejmé, pro jaké důvody odvolací soud uvedeným způsobem postupoval, a jeho rozsudek je přezkoumatelný, když svými důvody vytvořil dostatečný základ pro formulaci dovolacích výhrad obou stran.

Žalobkyně již v žalobě uváděla, že v důsledku trestního stíhání došlo i k narušení jejího zdraví, k čemuž navrhla provedení důkazu znaleckým posudkem z oboru psychiatrie. Tento důkaz soud prvního stupně provedl a při stanovení výše zadostiučinění z něj také vycházel. Z uvedeného ale není zřejmé, zda žalobkyně též uplatnila nárok na náhradu škody na zdraví, a pokud ano v jakém rozsahu z celkově zažalované částky, který je nárokem odlišným od nároku na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb.

(viz níže). Soud prvního stupně měl tedy postupovat podle § 43 odst. 1 o. s. ř. a žalobkyně vyzvat, aby upřesnila, zda uplatňuje též nárok na náhradu škody na zdraví a v jakém rozsahu. Odvolací soud tuto vadu řízení nenapravitel. Řízení tak bylo zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Dovolací soud se dále zabýval přezkumem rozsudku odvolacího soudu z pohledu správnosti právního posouzení věci, přičemž byl vázán rozsahem, v němž byl tento rozsudek napaden (§ 242 odst. 1 o. s. ř.).

V daném případě soudy správně vycházely z toho, že žalobkyně uplatnila – v tomto směru obsahově nepochybně (nejasným zůstává, v jakém rozsahu) - nárok na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) – dále též jen „OdpŠk“. Tvrzená újma jí měla být způsobena v důsledku zahájení a vedení trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem.

Podle § 8 odst. 1 OdpŠk nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím lze, není-li dále stanoveno jinak, uplatnit pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán.

Je ustálenou soudní praxí, že podle zákona č. 82/1998 Sb. odpovídá stát i za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu; protože zákon tento nárok výslovně neupravuje, vychází se z analogického výkladu úpravy nejbližší, a to z úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, za něž je považováno rozhodnutí, jímž se trestní stíhání zahajuje. Neposuzuje se tedy správnost postupu orgánů činných v trestním řízení při zahájení trestního stíhání (nejde o nesprávný úřední postup), rozhodující je výsledek trestního stíhání (srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 35/1991; rozsudek ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1487/2001, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu pod C 1813; posledně uvedené rozhodnutí, jakož i dále citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou též dostupná na internetových stránkách Nejvyššího soudu, www.nsoud.cz).

Stát za škodu ani nemajetkovou újmu způsobenou v takovém případě trestním stíháním neodpovídá pouze tehdy, jestliže si poškozený trestní stíhání zavinit (způsobil) sám (srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, Pl. ÚS 11/10 – 2; všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na jeho internetových stránkách, <http://nalus.usoud.cz>), nebo tehdy, kdy byl poškozený zproštěn obžaloby nebo bylo proti němu trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován (§ 12 odst. 1 písm. a/ a b/ OdpŠk *per analogiam*).

Žádná z výše uvedených okolností vylučujících odpovědnost státu v daném případě nenastala, a škoda či nemajetková újma trestním stíháním případně způsobená musí být žalovanou kompenzována.

Podle § 31a odst. 1 OdpŠk platí, že „bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu.“

Podle § 31a odst. 2 OdpŠk „zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se

nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo.“

V rozsudku ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010, Nejvyšší soud konstatoval, že v případě § 31a odst. 2 OdpŠk „jde o normu s relativně neurčitou hypotézou, vyžadující, aby soud (případně již příslušný orgán v rámci předběžného projednání nároku) s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti každého individuálního případu sám vymezil okolnosti významné pro určení výše náhrady. Ustanovení § 31a OdpŠk hovoří pouze o tom, že zadostiučinění musí být přiměřené, samotné určení výše však ponechává na volném uvážení soudu. Zákon tedy nevymezuje žádnou případnou hranici (minimální nebo maximální) pro určení výše zadostiučinění. Soud je při úvaze o přiměřenosti výše finančního odškodnění povinen vycházet z úplně zjištěného skutkového stavu a opírat se o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska, kterými jsou především závažnost nemajetkové újmy a ověřené okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2290/2007). Zvažovány budou zejména dopady nezákonného rozhodnutí do osobnostní sféry poškozeného, nepříznivost jejich vlivu na pověst poškozeného, jeho dosavadní způsob života a podobně. Otázka výše zadostiučinění v penězích se odvíjí od okolností každého konkrétního případu, a proto ji nelze vyřešit souhrnně pro všechna trestní řízení, která byla posléze zastavena. Výše zadostiučinění za trestní řízení, které bylo zastaveno, se vždy váže k jednomu konkrétnímu případu, a její posouzení je úkolem nalézacích soudů“ (proti tomuto rozsudku byly podány dvě ústavní stížnosti, prvou z nich Ústavní soud usnesením ze dne 10. 11. 2011, sp. zn. III. ÚS 3013/2011, odmítl, druhou náležením ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. I. ÚS 3016/11, zamítl).

Již ve výše zmíněném rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 Nejvyšší soud dále vyjádřil, že není možné paušálně (předem) stanovit výši zadostiučinění pro každý případ trestního stíhání, které neskončí pravomocným odsuzujícím rozsudkem, ani není možné matematicky stanovit výši zadostiučinění za určitý časový úsek trestního stíhání předem pro všechny případy. I v takových řízeních je tedy především na soudu, aby výši zadostiučinění stanovil s ohledem na specifické okolnosti konkrétního případu. Přitom soud může vzít v úvahu kritéria, která se v takových případech zpravidla vyskytují a která zpravidla mají vliv na rozsah způsobené újmy, a tím i na výši případného zadostiučinění. Je pak znovu na soudu, aby zvážil, jak intenzivně (či v jakém rozsahu) byla tato kritéria v konkrétním případě naplněna a vedle toho vzal do úvahy okolnosti, za nichž k újmě došlo (§ 31a odst. 2 OdpŠk).

Nejvyšší soud pak obecně vymezil kritéria, která je nutno při úvaze o poskytovaném zadostiučinění zohlednit. Těmi jsou:

- 1) povaha trestní věci,
- 2) délka trestního řízení a
- 3) následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře poškozené osoby.

Uvedená kritéria jsou v citovaném rozsudku dále rozvedena a dovolací soud na něj v tomto rozsahu pouze odkazuje.

Vzhledem k výše uvedeným závěrům nepovažoval dovolací soud za přiléhavé ani v tomto případě stanovovat matematický výpočet částky přiměřeného zadostiučinění za jednotku času, v němž se trestní stíhání odehrává (jak požadovala žalovaná). To oproti případům nesprávného úředního postupu spočívajícím v neučinění úkonu či nevydání rozhodnutí v zákonem stanovené či přiměřené lhůtě; v těchto případech se totiž odškodňuje určitá „typizovaná újma“ (spočívající v nejistotě účastníka řízení a pojící se s trváním, tedy délkou řízení), k níž ovšem mohou v konkrétním případě přistoupit specifické

skutečnosti tuto újmu prohlubující (k tomu srovnej stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněné pod č. 58/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, bod IV., písm. d/).

Nejvyšší soud v odkazovaném rozsudku dále zdůraznil, že mimo uvedená kritéria „[...] je třeba podle § 31a odst. 2 OdpŠk při stanovení formy a výše zadostiučinění přihlídnout k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo. Těmi budou zejména okolnosti vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, projevující se například ve zjištění, že trestní stíhání bylo proti poškozenému zahájeno zjevně bezdůvodně nebo dokonce s cílem jej poškodit (v takovém případě bude poškozený zahájení trestního stíhání vnímat obzvláště úkorně). Budou jimi ale také okolnosti zahájení trestního stíhání předcházející, popřípadě trestní stíhání poškozeného provázející, vedoucí k závěru o podílu poškozeného na tom, že proti němu bylo trestní stíhání zahájeno, popřípadě, že proti němu bylo ve vedení trestního stíhání pokračováno, aniž by bylo lze uzavřít, že si trestní stíhání zavinil sám. V této souvislosti je třeba rovněž zohlednit důvody, pro které k zastavení trestního stíhání, nebo zproštění obžaloby došlo. Přitom je třeba vycházet z toho, že forma a případná výše zadostiučinění nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti, tj. její přiznání je nad rámec konstatování porušení práva namísto pouze tehdy, jestliže by se z hlediska obecné slušnosti poškozenému satisfakce skutečně mělo dostat.“

K potřebě zohlednění důvodů, pro něž bylo trestní řízení zastaveno, resp., pro které byl obžalovaný zproštěn obžaloby, se vyjádřil i Ústavní soud, když uzavřel, že „každé trestní stíhání ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého. Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění „liche“, což je posléze pravomocně stvrzeno zprošťujícím rozsudkem soudu, podle něhož se skutek, z něhož byl jednotlivce obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem“ (nález Ústavního soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 590/08, N 108/49 SbNU 567, § 33).

Z vyloženého vyplývá, že hledisko způsobené nemajetkové újmy je zpravidla nejintenzivněji naplněno tehdy, jestliže je vydán zprošťující rozsudek pro důvody uvedené v § 226 písm. a) a b) tr. řádu (tedy že nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, nebo že v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem). Důvod zproštění obžaloby podle § 226 písm. c) tr. řádu (tedy že nebylo prokázáno, že v žalobním návrhu označený skutek spáchal obžalovaný) tedy hodnocen Ústavním soudem výslovně není.

K tomu je ale třeba uvést, že soud v kompenzačním řízení při zohlednění důvodů, pro něž došlo k zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby, nemůže znovu posuzovat otázku viny poškozené osoby, ani nemůže vycházet z úvah, že rozsudek soudu v trestním řízení naznačuje určité pochybnosti o spáchaném skutku, a především o tom, zda jej spáchala osoba nakonec obžaloby zproštěná. To by mimo jiné znamenalo porušení zásady presumpce nevin (čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně základních práv a svobody – dále též jen „Úmluva“, čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod). Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) uvedl, že zásada *in dubio pro reo*, která představuje zvláštní vyjádření zásady presumpce nevin, nepřipouští, aby existoval jakýkoliv rozdíl mezi zproštěním obvinění z nedostatku důkazů a zproštěním obvinění vyplývajícím ze závěru, že obviněný nepochybně není vinen. Vyžadovat, aby dotyčná osoba v řízení o odškodnění za vazbu předložila důkaz o své nevině, se zdá být nepřiměřené a porušuje zásadu presumpce nevin (rozsudek senátu třetí sekce ze dne 13. 7. 2010, ve věci Tendam proti Španělsku, stížnost

č. 25720/05, §37; k tomu viz i Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 790 a 791).

Uvedené omezení úvah soudu o okolnostech, za nichž ke způsobení újmy došlo, však nevylučuje, aby bylo přihlédnuto k jiným okolnostem provázející zahájení a zvláště pokračování v trestním stíhání, jinými slovy řečeno, že trestní řízení bylo procesně důvodně vedeno proti konkrétnímu účastníku. Mezi takové okolnosti lze jistě zařadit chování obžalovaného, jímž se v průběhu trestního řízení vytváří (nové, další) důvodné pochybnosti vedoucí orgány činné v trestním řízení k pokračování v trestním stíhání, k podání obžaloby, k potřebě konat hlavní líčení a řízení ukončit rozsudkem apod.; může se typicky jednat např. o náhle či postupně měněné výpovědi obžalovaného či výpovědi, které si zjevně protirečí, uvádění údajů, jejichž nepravdivost je potvrzena soudem v odůvodnění zprošťujícího rozsudku apod.

Naopak k tíži státu lze přičíst excesivní způsob jednání orgánů činných v trestním řízení, které mohou mít za následek větší úkor později obžaloby zproštěné osoby. K takovým negativním projevům lze zařadit nevybíravé či urážlivé chování příslušníků vyšetřujícího policejního (popř. i soudního) orgánu ve vztahu k obviněné (obžalované) osobě. V této souvislosti nelze opomenout ani případné mediální vyjadřování orgánů činných v trestním řízení, kteréžto způsobem umocňujícím újmu obviněného (obžalovaného) komentují jeho domnělou trestnou činnost (např. rozsah či způsob provedení), či dokonce způsobem, který výslovně či nepřímou vede k porušení presumpce neviny (k tomu srov. komentář k Úmluvě cit. výše, str. 792). Ostatně v rozsudku ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010, uveřejněném pod č. 52/2012 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud ve vztahu k újmě způsobené vazebním stíháním uzavřel, že „v tomto ohledu může být popřípadě relevantní i skutečnost, že informace o zatčení a vzetí do vazby a za jakých okolností byla šířena.“

Není-li však takových vyjádření či postupů ze strany orgánů činných v trestním řízení, a medializace případu je tak prostým důsledkem zásady veřejnosti trestního řízení a obecných veřejných poměrů případu, nelze přičítat státu k tíži, že princip presumpce neviny byl narušen sdělovacími prostředky, či dokonce že jimi byl narušen ve značné míře (např. sděleními, k nimž došlo v souzeném případě, že žalobkyně je „osvobozená, ne však nevinná“, „žena zabila svého manžela [redacted]“ apod.). Zde totiž dochází k přetržení příčinné souvislosti mezi vedením trestního stíhání a skutečností, která újmu zakládá či zvyšuje. Lze k tomu poznamenat, že neodpovídající vyjadřování sdělovacích prostředků k probíhajícímu trestnímu stíhání může mít podle ESLP i negativní dopad do práva na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). ESLP k tomu uvedl, že „novináři na to musejí pamatovat, když píšou články o probíhajících soudních řízeních, neboť mimo hranice přípustného komentáře se mohou ocitnout výroky, u kterých by hrozilo, že – ať už úmyslně či nikoliv – sníží šance dotyčné osoby, že se bude těšit spravedlivému procesu, nebo podryje důvěru veřejnosti v roli, kterou soudy zastávají při výkonu trestní spravedlnosti“ (rozsudek senátu první sekce ESLP ze dne 5. 12. 2002, ve věci Craxi proti Itálii, stížnost č. 34896/97, § 101). Vždy je však třeba dbát, aby zároveň nedošlo k omezení práva na svobodu projevu.

Jak již bylo uvedeno výše, není příslušné při aplikaci kritéria ad 3) zohledňovat případně způsobenou újmu na (psychickém) zdraví osoby poškozené, a to jestliže je zásah do osobnostní integrity poškozeného natolik vážný, že způsobí diagnostikované poškození zdraví. V tomto rozsahu se totiž jedná o škodu na zdraví, která je samostatným nárokem uplatnitelným v souladu s § 26 OdpŠk podle obecných právních předpisů (§ 444 odst. 1 a 2 obč. zák. a vyhl. č. 440/2001 Sb.) – viz Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné

moci. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 283 (srov. i rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 5. 5. 2010, sp. zn. 1 Co 2/2010, uveřejněný pod č. 56/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

K právě učiněným závěrů je ale třeba připomenout a zdůraznit, že skutkové vymezení újmy způsobené nezákonnými rozhodnutími je významné i z hlediska dokazování. Zatímco v případě nepřiměřené délky řízení se újma na straně poškozeného presumuje (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2010, sp. zn. 30 Cdo 958/2009 a bod V. stanoviska publikovaného jako R 58/2011), musí být újma založená jinou skutečností prokázána, není-li zjevné, že by stejnou újmu utrpěla jakákoli osoba, která by byla danou skutečností postižena, a šlo by tedy o skutečnost obecně známou, kterou dokazovat netřeba (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2555/2010). Nejedná-li se proto o výše uvedenou procesní situaci, je třeba, aby skutečnosti ohledně vzniku či intenzity nemajetkové újmy tvrdila a prokazovala osoba poškozená; obdobně tak má v řízení činit při popírání tvrzení o obvyklém postižení nebo v případě uplatnění individuálních důvodů pro nepřiznání či snížení požadovaného zadostiučinění strana žalovaná (Česká republika).

Soudy v souzeném případě vycházely z toho, že žalobkyně byla obviněna (a posléze i obžalována) ze spáchání trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona. Hrozil jí trest odnětí svobody v délce deseti až patnácti let.

Délka trestního stíhání od jeho zahájení do pravomocného skončení (tedy od 2. 1. 2008 do 14. 1. 2009) byla jeden rok a dvanáct dní.

Došlo k „masivnímu zásahu“ do osobnostních práv žalobkyně. Soudy přihledly zejména k tomu, že o trestním stíhání žalobkyně byla široce informována veřejnost prostřednictvím sdělovacích prostředků (zejména tisku), a to jak regionálního, tak i celostátního charakteru. Negativní dopady mělo trestní stíhání v jejím osobním a rodinném životě. Soudy dále zohlednily následky trestního stíhání v psychické sféře žalobkyně.

Soudy tak v obecné rovině uvedená kritéria zohlednily, nepřihledly však již k okolnostem, za nichž ke způsobení nemajetkové újmy na straně žalobkyně došlo (zejména co se týče okolností provázejících trestní stíhání a chování žalobkyně). Soudy taktéž dostatečně nepřihledly k tvrzení žalované, že „žalovaná nemůže v žádném případě přikazovat tisku nebo ostatním médiím, co mají publikovat a jakým stylem [...]“ (viz protokol z jednání před soudem prvního stupně ze dne 22. 7. 2010, č. 1. 72 a násl.), což je tvrzení dotýkající se příčinné souvislosti mezi „nezákonným rozhodnutím“ a žalobkyní tvrzenou vyšší intenzitou utrpěné újmy v důsledku medializace případu (k tomu viz výše). Na druhé straně se ale soudy nezabývaly ani žalobkyní tvrzeným negativním chováním orgánů činných v trestním řízení v průběhu vyšetřování, a v důsledku toho ani tím, zda žalobkyně tato svá tvrzení prokázala, či nikoliv.

Konečně soudy nezhodnotily, zda v souzeném případě byla zvolená forma a výše zadostiučinění v souladu s obecně sdílenou představou spravedlnosti. Jinými slovy, zda se zadostiučinění v této formě a výši mělo z hlediska obecné slušnosti žalobkyní skutečně dostat.

Řízení jednak bylo stíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (v otázce pochybnosti, zda žalobkyně neuplatňuje a v jakém rozsahu nárok na náhradu škody na zdraví) a jednak je právní posouzení odvolacího soudu (v otázce poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vedení trestního řízení proti její osobě) neúplné, a tudíž i nesprávné. Dovolací soud proto postupoval podle 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. a napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil. Protože se důvod zrušení rozsudku

odvolacího soudu týkal též rozsudku soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud podle § 243b odst. 3 věty druhé o. s. ř. v příslušné části (včetně navazujícího výroku o náhradě nákladů řízení) také rozsudek soudu prvního stupně a podle téhož ustanovení vrátil věc soudu prvního stupně v tomto rozsahu k dalšímu řízení.

Soudy jsou ve smyslu § 243d odst. 1, části první věty za středníkem, o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vyslovenými.

O náhradě nákladů řízení včetně nákladů řízení dovolacího rozhodne soud v rámci nového rozhodnutí o věci (§ 243d odst. 1 o. s. ř.).

Proti tomuto rozsudku nejsou opravné prostředky přípustné.

V Brně 3. července 2012

JUDr. František I š t v á n e k , v. r.

předseda senátu

Za správnost vyhotovení: Ivana Žlůvová